

ההרענה ההדדית
והגבלת
החימוש האסטרטגי
במדיניות הסובייטית

ההרתעה ההדדית והגבלת החימוש האסטרטגי במדיניות הסובייטית

אחת השאלות החשובות ביותר — והשנויות ביותר במחלוקת — המצויה במוקד הוויכוח על כוונותיהם של הסובייטים, על הרטאנט וביחוד על הגבלת החימוש האסטרטגי, נוגעת להשקפתם של הסובייטים על הרתעה הדדית. האם הם מאמינים בהרתעה הדדית, או שאינם מאמינים בה? האם מקבלים המנהיגים המדיניים והצבאיים במוסקבה את ההרתעה ההדדית כאבן השתיה של הגבלת החימוש האסטרטגי? או שמא יש להם השקפה שונה באופן בסיסי על היחסים האסטרטגיים בין שתי מעצמות העל, והם מוליכים אותנו שולל בשיחות סאלט (ששמן שונה עתה על ידי הממשל האמריקני ל"Strategic Arms — "START" Reductions Talks)? למרות שמספר אנשים מבין קובעי המדיניות ומבין הפרשנים הביעו דעה בשאלה זו כאילו אין כל ספק בתשובה, היו רבים אחרים מסופקים ומודאגים. ההתעצמות הצבאית הסובייטית הנמשכת והולכת וההתבטאויות החוזרות ונשנות בספרות צבאית סובייטית על הנהגת דוקטרינה של ניהול מלחמה וניצחון בה, אלה במיוחד שכנעו אנשים אחדים, וטרדו את מנוחתם של אחרים, ביחס להשקפותיהם של הסובייטים על ההרתעה ההדדית וביחס לכוונותיהם.

במאמר זה בכוונתי לשפוך אור על המחשבה הסובייטית בעניינים אלה, תוך מבט על יחסי הגומלין שבין האמונות האידאולוגיות הסובייטיות, הציוויות המדיניות והחשובים הפוליטיים, ההשקפות והדוקטרינות הצבאיות והדרכים שבהן כל אלה מתנגשים ומתיישבים זה עם זה במדיניות הסובייטית. המסקנה העיקרית היא, שבשלהי שנות הששים, כאשר נפתחו שיחות סאלט, ומאז ואילך, הכירה המנהיגות הצבאית והפוליטית הסובייטית בעובדה שבתנאים הנוכחיים קיים איזון אסטרטגי בין שתי מעצמות העל, המביא להרתעה הדדית; שהאיזון האסטרטגי הגרעיני יציב באופן בסיסי, אלא שהוא מצריך מאמצים צבאיים בלתי פוסקים כדי להבטיח את יציבותו והמשכיותו, ושגבולות מוסכמות על החימוש האסטרטגי עשויות לתרום בצורה ניכרת, כנראה, לצמצום המאמצים הצב-

איים ההדדיים שיהיו הכרחיים בלא המגבלות האלה. במובן רחב יותר, המנהיגים הסובייטיים מאמינים שדו-קיום בשלום — תוך התמודדות פוליטית ואידאולוגית מתמשכת — הוא הוא החלופה המועדפת על פני מרוץ חימוש בלתי מרוסן ועל פני עימותים פוליטיים-צבאיים חוזרים ונשנים בעלי סיכון גבוה. הם מאמינים כי רטאנט והרפית המתחים משרתים את האינטרסים של ברית המועצות וכי מלחמה גרעינית לא תשרת אותם. אין פירוש הדבר שמדיניות החוץ הסובייטית סבילה, או שנחה דעתה מן הסטטוס קוו, אולם המנהיגים הסובייטיים מפגינים את הכרתם בעובדה שהדרך הטובה ביותר להימנע ממלחמה גרעינית היא בפעולות זהירות במסגרת הרתעה אסטרטגית הדדית בין ברית המועצות לארצות הברית.

שאלות של מלחמה ושלום באודאור-לוגיה ובמדיניות הסובייטית המרכסיות-לניניזם מבוסס על הדטרמיניזם ההיסטורי — השקפה שכוחות סוציו-אקונומיים, הבאים לידי ביטוי במאבק בין המעמדות — הם הכוחות המניעים את ההיסטוריה. עם הופעתה של ברית המועצות כמדינה סוציאליסטית, התעוררה שאלת המלחמה בין מדינות כצורה אפשרית של המאבק בין המעמדות; אכן — לגבי המנהיגים הכולשביים קים הייתה זו עובדת חיים מרכזית. המנהיגים הסובייטים ראו באיום הצבאי הקפיטליסטי את הסכנה הגדולה ביותר לעניין הסוציאליסטי (המזוהה עם ברית המועצות); סכנת המוות היחידה שבפניה ניצב המשטר הסובייטי במחצית המאה הראשונה לקיומו אחרי סיומה של מלחמת האזרחים הרוסית הייתה ההתקפה של גרמניה במלחמת העולם השנייה. האיום החמור ביותר מאז מלחמת העולם השנייה היה בעיני הסובייטים כוח ההרס שאין לו הטמון במאגר הנשק הגרעיני האמריקני. האידאולוגיה המרכסיסטית-לניניסטית לא אוסרת את השימוש בכוח צבאי (ובכל אמצעי אחר) העומד לרשות המנהיגים הסוציאליסטיים (הסובייטים) כל אימת שיש בכך מן המועיל כדי לקדם את העניין הסוציאליסטי, מבלי לסכן את ביטחון ההישגים שכבר הושגו, ומעל לכל — את ביטחון ברית המועצות; ואך ורק בתנאי זה. הכוח הצבאי נחשב כדרוש (המשך בעמ' 33)

* המחבר הוא עמית בכיר במכון קרוקונגס. הוא איש שירות החוץ האמריקני לשעבר ושגריר, לפניו סגן מנהל המשרד לעניינים מדיניים-צבאיים במחלקת המדינה, והיה חבר במשלחת לשיחות "סאלט 1". גרטהוף מתמחה מזה זמן רב בנושאים צבאיים ומדיניים סובייטיים, והוא מחברם של הספרים Soviet, Soviet Military Policy (1966) Strategy in the Nuclear Age (1958), ומהדורה מתוקנת ב-1962, Soviet Military Doctrine (1953), ומספר עבודות אחרות. המאמר מתורגם מכתב העת Strategic Review סתיו 1982.